

משק החלב ומשבריו

מאחר שבממוצע שנתי מנוצלים לא יותר מ-40% של החלב לצורכי שתיה ולתוצרת ניגרת, יוצא שצרכני תוצרת זו נהנים מסובסידיה של 5.5 מיליון ל"י (110 מיליון ליטר לפי 5 אג'), בעוד שצרכני שאר סוגי התוצרת מקבלים סך של 20 מיליון ל"י בקירוב. דיוק המספרים אינו קובע כאן, חשוב היחס שבין שני הסעיפים, כי חלוקה זו של הסובסידיה היא היא הקובעת את השיווק, ואין טעם לקבול על מינוש שתיית החלב אצלנו, בעוד מדיניות המחירים מעודדת את צריכת החמאה.

למרות העידוד הזה אין לדבר על חמאה (וגבינות קשות) כעל מיצרך עממי, מאחר שהיא מהווה לא יותר מ-8% מכלל צריכת שמני מאכל, המגיעה ל-40 אלף טונות בשנה בקירוב. לפני שנים, כשחמאת יבוא אמריקאנית נמכרה לצרכן ב-2 ל"י הק"ג, גדלה אמנם הצריכה על חשבון המרגרינה, אבל למרבית הצרכנים היווה הפרש המחיר — בין 1.20 ל"י הק"ג עד ל-2 ל"י — מכשול והם העדיפו את המיצרך הזול יותר. מותר לשער שאילו היינו מעלים את מחיר החמאה לצרכן לרמה של הוצאות הייצור הריאליות, שהן לא פחות מ-8 ל"י הק"ג, היתה הצריכה יורדת מ-3000 טונה עד ל-1800-2000 טונה לשנה. הוצאת הצרכן היתה נשארת בעינה, או היתה אפילו עולה במקצת, הוצאות הייצור והשיווק היו נחסכות, הייצור היה מקבל את כל התמורה מהצרכן. הצעה כזו, כדי שתתקבל על הדעת, מחייבת תשובה לשתי שאלות: (א) כיצד ינוצלו 20-25 מיליון ליטר חלב הנותרים, שלא יישמשו לייצור 1000 הטונות הנוספות של חמאה? ו-(ב) מה יהיה על האינדקס?

התשובה לשתי השאלות היא: חלוקת החלב הנותר בבתי-ספר יסודיים ובגניילדים ללא תשלום, ומאידך — הסובסידיה שתחסך, נניח כ-15 מיליון ל"י עקב צמצום ייצור החמאה והגבינות הקשות (התמיכה לגבינות רכות, שהן מיצרך עממי, תישאר בעינה) תספק את התמורה המלאה עבור החלב שיחולק חנם. נראה לי, שבאור פן כזה לא רק לא נצמצם את שיווק החלב, אלא

במשק החלב שלנו אפשר להבחין מחזוריות המשברים, אחד לשלוש שנים, זהו הזמן הדרוש כדי לגדל מחדש בהמות עד גיל ההנבה, אחרי תקופה מסוימת של עודפים ושחיתות.

סיבת המשברים נעוצה, לדעתי, במדיניות השיווק בעיקר, — במחירים ובסובסידיות. בכל ארצות הייצור, או כמעט בכלן, מוענקות זה זמן רב סובסידיות לענף זה, אולם — שלא בכל הארצות — קבעו אצלנו מחיר אחיד לחלב לכל עונות השנה, בלא התחשבות בתכלית, אשר לה נועד. לפיכך, אין לייצרן הבודד כל ענין בהפניית החלב לתכלית זו או האחרת, והכוונת הדברים, מן הדין שתיעשה ע"י מדיניות נבונה של שיווק ומחירים.

אינני בא לערער על עצם הצורך בסובסידיות, אף על פי שיש מקום להרהורים על שיעורן; אולם, יש ויש מקום לבדוק את פעולת הסובסידיות לגבי הצרכן, ולא די לקבוע עובדה שהסובסידיה מהווה תמיכה לצרכן. זוהי תצורה, כי: (א) ברור שבלעדיה היינו משווקים כמויות קטנות בהרבה, ו-(ב) חשוב לדעת אילו הם סוגי הצרכנים הנהנים מהתמיכה ואיך משפיעות הסובסידיות, כפי שהן ניתנות, על היקפי השיווק. לפי חישובי "תנובה" מביא ליטר חלב, הנמכר כר לשתייה ובתוצרת ניגרת, תמורה של 29 אג' רות, בה בשעה ששאר סוגי התוצרת (חמאה, גבינה וכו') מכניסים בממוצע כ-20 אג' בלבד.

מוצאו מהורים מגודלים ביותר. תנובת 100 הימים אינה מהמצטיינות; מהירות הגדילה של צאצאיו, מהטובות ביותר בארץ. הבנות שבתצור גה, התבלטו אף הן בקומה שלהן. הטיפוסיות החלבנית — בינונית; גם מבנה העטין ומראהו אינם מושכים את העין.

בבואי לסכם את הרושם מתצוגה זו הריני רשאי לציין שהיא היתה מוצלחת ביותר. ציבור המבקרים היה מרוצה, הפרות שהובאו לתצוגה היו נקיות וכן הארגון והסדר הוסיפו כבוד לענף בקר החלב בארץ ולמטפחיו.

משק הימן

מכון "און", מאי 1964

שהוסבר, בעוד שהחלב המופנה לתוצרת מרוכזת (חמאה וגבינות) יקבל את תמורתו מהשוק, ובזה יירדו מהפרק הויכוחים בשאלת תיכנון צורות הייצור וכד'. המשווקים, שהם אצלנו באי-כוח הייצורים, יהיו אז מעוניינים לייצר בהתאם לדרישות השוק הריאליות, על מנת להשיג עבור שולחיהם הכנסה מאקסימאלית.

ג. אליאסברג

בית-זרע

הערת י. ע.

יש לקדם בשמחה את פתיחת הדיון בשאלות שעורר הח' אליאסברג, ורצוי מאוד שהבקיאים בשאלות הוצאת הייצור במחלבותינו ובתנאי השיווק, הסובסידיות וכו', יצטרפו לדיון הזה ויבהירו ככל האפשר את הבעיות בכללותן. ודאי יימצאו "מקשין דברים קשים" כנגד ההנחה שייצור החמאה והגבינה מחייב אמנם סובסידיה כה גבוהה (של 20 מיליון ל"י); ואם כך הוא המצב בתנאים הקיימים, שמא אפשר למצוא דרכים להוזלת הייצור של שני המצרכים הנ"ל? אשר להצעה של חלוקת החלב חינם לבית הספר, הרי יש לברך עליה בפה מלא, וחבל, חבל מאוד שעד עתה טרם נעשה משהו לביצוע מפעל חשוב זה.

אף נרחיב את ממדיו מבלי להיוקק לכספי סוב-סידיה נוספים.

צורה זו של חלוקת חלב בבתי-ספר עדיפה מהוזלת מחיר כללית, כי אותם 15 מיליון ל"י היו מאפשרים הורדה של 14 אג' לליטר לכל היותר, ואין להניח שהורדה כזו תגדיל את השיר ווק ב-30 מיליון ליטר; ונוסף על כך — אין בה כדי להקנות את הרגל שתיית החלב לכל ילדי ישראל. בתקציב המשפחתי תבוא הקלה ניכרת, ביחוד במשפחות מרובות הילדים, ומובטחני שאפשר למצוא דרך לכלול את החלב הזה בחישובי האינ-דקס, ובזה יימצא פיצוי מלא להתייקרות החמאה. מה הם היתרונות?

א. לייצרנים: הגדלת השיווק ללא צורך להודקק לתוספת סובסידיה, וצעד ראשון לקראת שיחזור משק החלב מתלות באוצר;

ב. לילדי ישראל: אין צורך לפרט;

ג. לאוצר: יחס בריא יותר לענף מרכזי זה של המשק החקלאי.

מעתה תשולם סובסידיה אך ורק לחלב שתייה ותוצרת ניגרת, כולל חלב לילדי בית-הספר, כפי

היכן הוא האיש "הממוצע"?

סטאטיסטיקאים, כלכלנים מחברים שונים נוהגים לשחק בממוצעים. לעתים אנו מנסים לקבוע את עצמנו לתוך תבנית (אימון) "ממוצעת", אולם, בינינו לבין עצמנו, לא קרה לנו אף פעם לפגוש באדם ממוצע. כל יחיד הוא שונה כשם ששונה טביעת האצבעות שלו. מן הראוי לזכור דבר זה כשהננו קוראים או שומעים על מגמות ומעשים בענף בקר החלב. הנה נתפרסם מאמר הון בשאלת היחס בין גודל העדר והריווחיות. לפי "הממוצעים" יוצא שהריווחיות כאילו גדלה והולכת במקביל להגדלת העדר, אולם ניתוח מעמיק יותר מוכיח שברבים מהמקרים חשובה יותר ההצטיינות האינדיבידואלית של בעל המשק מאשר היקף העדר (או היקף אמצעי הייצור). ההחלטות וההכרעות בבעיות משק פלוני או אלמוני צריכות להישקל לאורם של התנאים והאופי המיוחדים של אותו משק. קניימדה כלליים, יהיו אפילו מהניסיון המעשי, ממוצעים ומגמות, יש להתייחס אליהם כאל וילון אורירי עמום מאחורי פעולות המימשק הספציפיות של משקך אתה.

מיצד השתמשו בחלב בארה"ב?

לפי הנתונים הסטאטיסטיים משנת 1962 נוצל החלב בארה"ב כדלהלן:

פרטים	%	פרטים	%
לתעשיית חמאה, נטו	26.0	להכנת חמאה במשקים	0.7
לתעשיית גבינה	11.0	לצריכת חלב שתייה במשקים	5.5
לחלב מעובה וקמח חלב מלא	4.5	כחלב שתייה, מחוץ למשקים	40.8
לתוצרי חלב קפואים, נטו	7.7	לגידול השגר	1.9
לתוצרים חרשתיים אחרים	1.4	שימושים אחרים	0.5
בס"ה לתוצרי חרושת	50.6	ס"ה	49.4